

MUSIQA O‘QITUVCHISINI AMALIY DARSLARGA TAYYORLASHNING DOLZARB VAZIFALARI

Nomonjonov B.

Farg‘ona davlat universiteti

Musiqiy ta‘lim va madaniyat kafedrasi o‘qituvchisi

Tayanch so‘zlar: madaniyat, san‘at, ijodiy kamolot, musiqa o‘qituvchisi, kreativlik, pedagogik yutuq, oktava.

Ключевые слова: культура, искусство, творческая зрелость, учитель музыки, творчество, педагогическое достижение, октава.

Key words: culture, art, creative maturity, music teacher, creativity, pedagogical achievement, octave.

Kirish. Bugungi kunda madaniyat sohasida jaholatga qarshi ma‘rifat bilan kurashish, yoshlarimizni haqiqiy san‘atni anglashga o‘rgatish, ularning estetik olamini sog‘lom asosda shakllantirish bo‘yicha oldimizda juda muhim vazifalar turibdi[1:196]. Farzandlarimizning qobiliyatini ro‘yobga chiqarishga bolalikdan e‘tibor berib, ularning kamoloti uchun barcha imkoniyatlarimizni safarbar etsak, yurtimizda yana ko‘plab Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug‘beklar yetishib chiqadi[2:21].

Iqtidorli yoshlarimizni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, ularni ijodiy kamoloti uchun barcha sharoitlarni yaratib berish ustuvor vazifalarimizdan biri bo‘lishi kerak.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 31-may kungi “Madaniyat va san‘at sohasini yanada rivojlantirish va takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarorida yoshlarning madaniy saviyasini yuksaltirish, ularni milliy va umumbashariy madaniyatning eng yaxshi namunalaridan bahramand etish, shu asosda ma‘naviy yetuk, barkamol shaxslarni tarbiyalash, yosh iste‘dod egalarining qobiliyati va salohiyatini ro‘yobga chiqarish borasida keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilganligi qayd etildi.

O‘zbekiston Respublikasining 2017-2021 yillarda rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari bo‘yicha Harakatlar strategiyasining to‘rtinchi bosqichi ijtimoiy

sohani rivojlantirishga qaratilgan. Milliy tarbiya barcha tarbiyaning asosidir. Shuning uchun ham mustaqillikning dastlabki yillaridan eng avvalo ta'lim tizimini isloh qilish, uni milliy-ma'naviy qadriyatlar negizida shakllantirish, jismoniy sog'lom, ma'naviy yetuk, aqliy barkamol insonlarni tarbiyalashga asosiy e'tibor qaratildi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Talaba-yoshlarimizning bo'sh vaqtlarini qamrab olish ularning qiziqish va ijodiy izlanishlari uchun barcha bosqichda amaliy yordam - ko'mak berish ustoz va murabbiylarga katta vazifalar yuklaydi. Jumladan Prezidentimiz tomonidan olg'a surilgan tashabbusning birinchi asosiy bandida aynan yoshlarning musiqa, rassomchilik, adabiyot, teatr va san'atning boshqa turlariga qiziqishlarini rivojlantirish, ularning, iste'dodini yanada yuzaga chiqarishga xizmat qilinishi ta'kidlanganligi maqolani yaratishga turtki bo'ldi.

Shunday ekan, bugungi kunning musiqa o'qituvchisi o'quvchilarni darsga bo'lgan qiziqishlarini o'stirish va darsni yangi pedagogik texnologiyalardan unumli hamda o'rinli foydalanishi, shuningdek, maqbul shakl, usul va vositalar yordamida tashkil etishi lozim. Jumladan: texnik vositalar, kompyuter va boshqa musiqiy cholg'ular uslublari, ko'rgazmali jihozlar, amaliy mashg'ulotlar, pedagogik va psixologik vositalar ilg'or o'qituvchining ilg'or tajribasi va mahorati hisoblanadi.

Kreativlik shaxsni yaxlit holda yoki uni muayyan xususiyatlarini, zehni o'tkirligini tavsiflaydi. Shuningdek, kreativlik iqtidorlilikning muhim omili sifatida aks etadi[4].

Har qanday mutaxassislar bo'lgani kabi bo'lajak pedagoglarning kreativ qobiliyatga ega bo'lishlari uchun talabalik yillarida poydevor qo'yiladi va kasbiy faoliyatni tashkil etishda izchil rivojlanib boradi. Bunda talaba Oliy ta'lim o'qituvchisi tomonidan o'zini o'zi ijodiy faoliyatga yo'naltirishi va bu faoliyatni samarali tashkil eta olishi muhim ahamiyatga ega.

Buning uchun mashg'ulot davrida talabalar o'zaro mavzular yuzasidan muammoli masalalar yechishi, muammoli vaziyatlarni tahlil etishi, shuningdek, pedagogik harakterdagi ijod mahsulotlarini yaratishga alohida e'tibor qaratishlari zarur.

Natijalar va muhokama. Talaba muammoli masala va vaziyatlarni hal qilish kerak ekan, ularning o'zaro masala yechishini topishga ijtimoiy yondashish, unda hissiy irodaviy sifatlarining rivojlanishiga yordam beradi. Pedagogik sohaga tayyorgarlik ko'rayotgan talaba kreativ sifatlarga ega bo'lishi uning shaxsiy qobiliyatlari, tabiiy va ijtimoiy quvvatini kasbiy o'rgatishni ko'paytiradi. Oliy ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglarning kreativ sifatlarga ega bo'lishlari, ularning o'quv va tahlil jarayonlarini tashkil etishga an'anaviy yondashishdan farqli yangi g'oyalarni yaratish, bir qolipda fikrlamaslik, o'ziga

xoslik, tashabbuskorlik, noaniqlikka toqat qilmaslikka yordam bo'ladi. Ayniqsa, kreativ sifatlarga ega bo'lish o'qituvchi kasbiy faoliyatini tashkil etishda ijodiy yondashish, yangi ilg'or talabalarning o'quv faolligini shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladigan g'oyalarni yaratishga faollik ko'rsatish, ilg'or pedagogik yutuq va tajribalarning mustaqil o'rganish, shuningdek, (hamkasblar) bilan pedagogik yutuq xususida doimiy, izchil fikr almashish tajribasiga ega bo'lishga e'tibor qaratiladi.

Barcha shaxslarda bo'gani kabi pedagoglarda ham kreativ sifatlari o'z-o'zidan rivojlanmaydi. Misol: Nasrullovi asarining musiqiy tuzilmasi bo'yicha tahliliy suhbat: Transdissiplinar manbalar – turli interaktiv faoliyat turlari va ta'limiy o'yinlarni o'z ichiga oluvchi saytlarga tayanib Nasrullovi asarining alhon (kuy) birligi haqidagi suhbatimizda asarning (meltsel metronomi) bo'yicha bir chorak notaning sadolanish tezligi 84-88 darajada, ya'ni naqr (ritm, usul, zarblar tengligi) ga ko'ra 6/8 (2/4;4/4) o'lchovi, saqil (uzun va qisqa bo'g'inlar munosabatiga asoslanuvchi she'riy vazn) ifodasiga mos keluvchi, zarbul qadim (ya'ni "bum" va "bak" dan iborat birlamchi doira usuli (bum-bak, bak, bak-ka bum, bak) ijroviy qaydda o'z ifodasini topdi[5].

Asar sur'atini xotirada mustahkam saqlab qolish uchun metro-ritmik o'lchovni dirijyorlik harakatlarida takrorladik. Asar sarxati (maqom-ashula yo'llarining boshida keladigan ikki kuy jumlasini) taktoldi tamoyiliga binoan boshlanib, olti taktli Saraxbor vazifasini o'tayotganligi qayd etildi. Asarning namud (ladning asosiy tayanch pardasi) tayanch asosi kalit yonida alteratsiya belgisi yo'qligi bilan do major ladi ekanligi e'tirof etildi. Ifodaviy bezaklardan forshlag hamda liga belgilarining mohiyati tushantirildi. Mavjud yarimtalik, choraklik, nimchoraklik, o'n oltitalik hamda nuqtalik notalarning vazifalari ko'rsatib berildi.

Mashg'ulotimizning asosiy maqsadlaridan biri bo'lajak musiqa o'qituvchilari ruhiyatida asar shavqini saqlab qolish, ya'ni dilda paydo bo'lgan holatni yaqin qalblar bilan baham ko'rish, zavq lazzatini uyg'otish, ana shunday his-tuyg'ular tutashuvida uyg'unlashgan musiqa jarayonini yuzaga keltirish asnosida ularda kreativ komponentlik (ijodkorlik-yaratuvchilik) texnologiyalarini takomillashtirishga ko'maklashildi.

Asar bayti (she'rning nisbatan tugallangan mantiqiy bo'lagi)ning yakunida bir necha notalarni o'z qamroviga olgan zamzama (yarim ovozdagi hirgoyi qilish, she'rsiz "o" lab aytish) daromadidan miyonxatga payvand (qismdan-qismga silliq o'tish) va pardozi (kuy va ohangga qo'shimcha zeb berish) vazifasini o'taganligi bo'lajak musiqa o'qituvchilari tomonidan ta'kidlandi. Bunday tahliliy mashqda jami 224 taktdan iborat g'azalning har bir misrasi asosida ijod qilingan kuy tarkiblari o'rganib chiqildi. Bu borada daromad, miyonxat, dunasr, avj, chuqur avjlar haqida bilim berildi. Ayniqsa asarning 105 va 130 taktlar orasida 24 taktdan

iborat dunasr (f.t. ikkinchi ibtido-kuy boshlanishining yuqori pardalardagi ko‘rinishi) ikkinchi oktavadan mavjlanib, rivojlangan hang (ashulla yo‘llarida so‘zsiz aytiladigan lavha), ijro davomida ikki bora uchraydigan Zul kull val hamsa (duodetsima intervalidan ham yuqori, ya‘ni, Zul kull tarrataynga yaqin diopozonli sehrli ko‘lami ta‘sirida bo‘lajak musiqa o‘qituvchilari chuqur meditatsiya (kuy ta‘sirida ruhiy) holatga tushganliklarini qayd etdilar[6]. Shuningdek, bo‘lajak musiqa o‘qituvchilari musiqa shunchaki tovushlar majmuasi emas, aksincha parda va usullarning muvofiqlashgan tizimi, ya‘ni, kuy – bu yoqimli tovushlar vositasida ifodalangan ma‘no ekanligi, kuylar negizida xalq xotirasi mujassam bo‘lishligini uqib oldilar.

Xulosa. Bo‘lajak musiqa o‘qituvchilari cholg‘u jo‘rligida asarni shaxsan kuylar ekanlar, ko‘zlaridagi mehr va g‘urur, dillaridagi surur, yuzlaridagi nur, rost qaddilari bilan uyg‘unlashib, Mulla To‘ychi Toshmuhammedov, Yunus Rajabiy, Domla Halim Ibodov, Hoji Abdulaziz Abdurasulov, Hojixon Boltaev, Mamatbuva Sattorov, Komiljon Otaniyozov, Jo‘raxon Sultonov, Ma‘mirjon Uzoqov, Tavakkal Qodirov, Fattohxon Mamadaliyev kabi maqomchi xonanda va sozandalar izidan borishga, maqom san‘ati vositasida yosh avlodning zavq-shavqini sarbaland etish, ularning qalbida Vatanga cheksiz muhabbat, milliy faxr tuyg‘ulari jo‘sh urishlari uchun o‘z ijodiy qobiliyatlarini safarbar etgan holda yangi-yangi kreativ komponentlik usul va texnologiyalarini takomillashtirish uchun rag‘bat uyg‘otildi.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. “Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng loyiq bahodir”. – T.: O‘zbekiston, 2-jild, 2018.
2. Mirziyoev Sh.M. “Bilimli avlod-buyuk kelajakning, tadbirkor xalq-farvon hayotning, do‘stona hamkorlik esa taraqqiyotning kafolatidir” – T.: O‘zbekiston, 2018.
3. Karimova D.A. Musiqiy pedagogik mahorat asoslari. T. Iqtisod moliya. 2008.
4. Usmonbayeva M. “Kreativ pedagogika”. Darslik. Toshkent, 2009.
5. Musiqa o‘qitish texnologiyalari va loyihalash. O‘quv qo‘llanma, D.Namozova. – Toshkent, 2018.
6. Musiqa o‘qitish texnologiyalari va loyihalash. Darslik, D.Namozova. – Toshkent, 2020.

РЕЗИОМЕ

Ushbu bayon etilayotgan maqolada Pedagogik Oliy ta‘limning musiqa sohasida tahsil olayotgan bo‘lg‘usi kadrlarni kreativ bilimlarni egallashi, bu malakalarni egallashdagi muammolar va ularning yechimlari borasidagi takliflar haqida so‘z yuritiladi.

РЕЗИОМЕ

В данной статье рассматриваются вопросы приобретения творческих знаний будущими кадрами музыкального педагогического вуза, проблемы приобретения этих навыков и предложения по их решению.

SUMMARY

This article discusses the acquisition of creative knowledge by the future personnel studying in the field of music of the Pedagogical Higher Education, the problems in acquiring these skills and the suggestions for their solutions.